

УДК 658.1

Дишкант М.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки
Тернопільського національного економічного університету*

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена підвищенню рівня економічної безпеки підприємства. Конкретизовано чинники впливу на рівень економічної безпеки підприємства в ринкових умовах господарювання. Обґрунтовано основні заходи, які доцільно здійснити для підвищення рівня економічної безпеки.

Ключові слова: безпека підприємства, економічна безпека підприємства, комплексне забезпечення економічної безпеки, внутрішні загрози, зовнішні загрози.

Дышкант М.В. СИСТЕМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Стаття посвящена повышению уровня экономической безопасности предприятия. Конкретизированы факторы влияния на уровень экономической безопасности предприятия в рыночных условиях хозяйствования. Обоснованы основные мероприятия, которые целесообразно осуществить для повышения уровня экономической безопасности.

Ключевые слова: безопасность предприятия, экономическая безопасность предприятия, комплексное обеспечение экономической безопасности, внутренние угрозы, внешние угрозы.

Dyshkant M.V. SYSTEM FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY

The article is dedicated to raising the level of economic security. Concretized factors influence the level of economic security in the market economy. The basic steps which should be taken to increase the level of economic security.

Keywords: security companies, economic security, comprehensive security Economic security, internal threats, external threats.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення економіка нашої країни проходить достатньо складний період. Економічна криза в світовому масштабі, недосконалість законодавства, економічні реформи уряду, морально та фізично застарілі основні засоби і технологія, низький рівень фахової підготовки персоналу, вплив кримінальних угруповань – всі ці чинники залишають свій відбиток на функціонуванні підприємства в цілому і, безперечно, на його розвитку зокрема. Успішна діяльність і економічний розвиток вітчизняних підприємств напряму залежать від покращення їх діяльності у напрямі забезпечення економічної безпеки. Суттєвим аспектом для покращення управління підприємством є розуміння економічної безпеки як складного комплексного явища. Враховуючи таку ситуацію, проблема пошуку та впровадження в практику діяльності підприємства нових форм управління та розробка стратегії економічної безпеки підприємств є вкрай важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток дослідження феномену економічної безпеки розпочався недавно. Слід відзначити, що стосовно трактування самого змісту поняття «економічна безпека підприємства» на сучасному етапі існує велика кількість думок. Серед українських авторів, що займаються питаннями економічної безпеки підприємства, варто виділити таких, як: О.І. Барановський [1], І.О. Бланк [2], К.С. Горячева [3], О.І. Судакова [4], Р.С. Папехин [5], Т.Ю. Загорельська [6] та ін.

Постановка завдання. Не зменшуючи важливість наукових досліджень, можна відмітити, що в них недостатньо відображені деякі питання щодо стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства, проблеми комплексного підходу до системи економічної безпеки та проблеми практичної реалізації дієвих заходів щодо захисту суб'єкта господарювання від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов глобальної економічної кризи, особливістю якої є високий рівень невизначеності зовнішнього середовища діяльності підприємств, система управління підприємством повинна відповідати критеріям ринкової

системи господарювання. В умовах сьогодення одним з головних чинників, що визначає економічну стратегію і тактику підприємства, є вплив зовнішнього середовища. Фундаментом побудови системи економічної безпеки підприємства виступає законодавча та нормативна база, спрямована на формування зовнішніх умов діяльності підприємства. У 2003 році в Україні був прийнятий Закон України «Про основи національної безпеки України», в якому сформульовано основні положення щодо забезпечення безпеки на рівні держави [7]. Пізніше, у 2007 році, вступив в дію Указ Президента України «Про стратегію національної безпеки України» [8].

Провівши аналіз трактувань економічної безпеки підприємства українськими вченими, можна відмітити, що під економічною безпекою підприємства в цілому розуміють комплексну характеристику, тобто рівень захищеності усіх різновидів потенціалу підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, що гарантує стабільну діяльність та ефективний розвиток. При вирішенні задач своєї економічної безпеки, в режимі сталого функціонування, підприємство приділяє головну увагу підтримці стійкого ритму виробництва і збуту продукції, запобіганню збитків, недопущенню доступу до службової інформації, протидії недобросовісній конкуренції та характерним кримінальним проявам.

Значну загрозу економічній безпеці вітчизняних фірм становить велика небезпека захоплення іноземними інвесторами контрольного пакету акцій провідних вітчизняних підприємств. У випадку заволодіння контрольним пакетом акцій вони здатні зупинити виробництво конкурентоспроможної продукції та перекрити вихід не тільки на міжнародний ринок, а також на національний ринок.

Корумпованість чиновників, криміналізація усіх сфер життя суспільства, агресивність мафіозних структур, загрози особистій безпеці керівництва також значною мірою впливають на економічну безпеку суб'єктів господарювання.

В основу розробки системи комплексного забезпечення економічної безпеки фірми доцільно закласти

відповідну концепцію, яка б включала в себе мету, завдання, принципи діяльності, об'єкт і суб'єкт, стратегію та тактику. У свою чергу, метою системи забезпечення економічної безпеки є мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічній діяльності підприємства, в тому ж числі його матеріальним, фінансовим, кадровим та інформаційним ресурсам на основі комплексу розроблених заходів економіко-правового та організаційного характеру.

Таким чином, можна відмітити, що під системою економічної безпеки суб'єкта господарювання розуміють комплекс управлінських, організаційних, профілактичних та технічних заходів, що спрямовані на реалізацію захисту інтересів господарюючого суб'єкта від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Отже, рівень економічної безпеки підприємства визначається ефективністю дій його керівництва, тобто настільки вони будуть спроможні уникнути можливих загроз і усунути шкідливі наслідки певних негативних складових внутрішнього і зовнішнього середовища.

Причинами негативних дій щодо економічної безпеки можуть бути:

- 1) по-перше – свідомі та несвідомі дії певних посадових осіб, суб'єктів господарювання та конкурентів;
- 2) по-друге – збіг об'єктивних причин, тобто: наукові відкриття та нові технології, стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, форс-мажорні обставини тощо.

Економічна безпека підприємства покликана гарантувати його стабільну та максимально ефективну діяльність та можливість розвитку в майбутньому.

Визначимо основні цілі економічної безпеки:

- забезпечення повної технологічної незалежності суб'єкта господарювання;
- досягнення належної конкурентоспроможності технічного потенціалу господарюючого суб'єкта;
- забезпечення належної фінансової ефективності в роботі, фінансової незалежності та стійкості суб'єкта господарювання;
- досягнення відповідного рівня кваліфікації персоналу, його інтелектуального потенціалу;
- досягнення оптимальної та високо ефективної організаційної структури управління підприємством, високої ефективності менеджменту в цілому;
- гарантування захисту інформаційного поля, зокрема комерційної таємниці;
- досягнення високого рівня інформаційного забезпечення у роботі всіх підрозділів підприємства;
- зменшення руйнівного впливу наслідків виробничо-господарської діяльності підприємства на стан екології;
- забезпечення правової захищеності усіх аспектів функціонування підприємства.

За умови конкретного підприємства використовуються різні комплекси заходів, які адекватно відповідають його внутрішній та зовнішній ситуації. Для досягнення поставленої мети вирішують конкретні завдання, що об'єднують всі існуючі напрями забезпечення безпеки.

До завдань, що вирішуються системою забезпечення безпеки, відносять: оптимізація діяльності щодо попередження та передбачення можливих загроз економічній безпеці; виявлення, аналіз та оцінка реальних загроз економічній безпеці та прийняття рішень щодо їх усунення; постійне вдосконалення комплексної системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

У свою чергу, система запобіжних заходів ґрунтується на вивченні контрагентів, аналізі умов догово-

рів, дотриманні правил роботи щодо конфіденційної інформації, захисту комп'ютерних систем і т.п. Таку діяльність необхідно здійснювати регулярно і безперервно, тому що вона забезпечує надійний захист економічної безпеки за рахунок постійно функціонуючої системи організаційних заходів.

Поряд з тим навіть найкраща комплексна система запобіжних заходів не в змозі передбачити і, тим більше, одразу подолати раптово виникаючі нестандартні загрози, які можуть завдати значної шкоди суб'єкту господарювання, наприклад шахрайського характеру. Для протидії в таких ситуаціях доцільно застосовувати специфічний механізм.

Перед кожним підприємством виникає проблема власної економічної безпеки – причому не тільки під час кризи, але і під час діяльності підприємства при економічній стабільності. Сукупності цільових задач, які при цьому розв'язуються, мають істотне розходження. До однієї з цілей моніторингу економічної безпеки підприємства належить діагностика його стану за показниками, що враховують специфічні галузеві особливості, найбільш характерні даному підприємстві і такі, які мають для нього важливе стратегічне значення.

В Україні бізнес характеризується складністю, постійною боротьбою і гострою конкуренцією фірм. Не існує так званих стійких «правил» для партнерів і, певною мірою, для держави. Підприємства, які поставлені у такі умови, постійно пристосовуються до недосконалості законодавчої бази, бракує кваліфікованих працівників, виробниче обладнання зношується, часто виникає дефіцит обігових коштів. Недоліком при цьому є і жорстка грошова та податкова політика держави, неплатоспроможність партнерів та ін.

В результаті забезпечення економічної безпеки підприємства отримуємо:

- стабільність або надійність його функціонування;
- ефективність фінансово-економічної діяльності або прибутковість;
- особисту безпеку персоналу.

Ресурсним забезпеченням надійного існування чи прогресивного розвитку підприємства є: персонал підприємства, матеріальні, а також інтелектуальні, тобто інформаційні ресурси.

Об'єкт-суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємства між собою є тісно взаємопов'язаними. Об'єктом системи в цілому виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності у поточному і перспективному періоді. Об'єктами захисту, наприклад, є: фінансові ресурси, матеріальні ресурси, інформаційні ресурси, кадрові ресурси.

Суб'єктом, що забезпечує захист економічної безпеки підприємства, є служба власної економічної безпеки, що має найбільше значення для підприємницької діяльності.

При зародженні ринкової економіки, утворенні підприємства виникла потреба в появі нового, раніше невідомого в радянському праві інституту регулювання та захисту комерційної таємниці. Отже, стало очевидним, що в Україні віддавна назріла необхідність у прийнятті закону про комерційну таємницю, такого, що зміг би ефективно врегульовувати необхідні відносини у цій сфері, а також зміг би усунути правові прогалини і колізії. Хоча, при віднесенні тієї чи іншої інформації у категорію комерційної таємниці потрібно враховувати, що під приводом охорони комерційної таємниці не можна приховувати документи, що свідчать про різні факти зловжи-

вань, а також те, що надмірне засекречування інформації може стати економічно неефективним.

У майбутньому на макрорівні обов'язково потрібно розробити і прийняти спеціальний закон про комерційну таємницю. Саме він при переході до ринкових відносин може бути надійним гарантом при захисті інтересів окремих фірм і підприємств і усієї країни в цілому.

Спеціалісти науково-технічних, виробничих і економічних служб підприємства повинні добре навчитися правильно, у вартісній формі, оцінювати передбачувані та реальні втрати фірми чи підприємства при витоку інформації, яка належить до категорії комерційної таємниці.

В Україні сьогодні відсутній законодавчий захист комерційної таємниці, також не практикується широке застосування різноманітних впливових заходів економічної відповідальності з вирішення цієї проблеми. Найгірше те, що не напрацьована відповідна судова практика. Напевне, саме тому у реальному житті фірм і підприємств процвітає явне і таємне безплатне запозичення інтелектуальної власності і комерційної інформації у конкурентів.

Висновки з проведеного дослідження. У підсумку, з вищеведеного, зазначимо, що економічна безпека підприємства, її управління обов'язково має ґрунтуватися на цілях успішного функціонування чи розвитку підприємства за усіма сферами його діяльності та впливу, а не на принципі максимізації прибутку. Поряд із складовими економічної безпеки підприємства, такими як фінансова, техніко-технологічна, інтелектуальна, екологічна, кадрова, політико-правова, потрібно розглядати інноваційну складову економічної безпеки підприємства. В сутності, інноваційна складова полягає у тому, що вона має змогу впливати на інші складові та підвищувати рівень їх економічної безпеки в результаті впровадження інновацій у виробництво і управлінську сферу. Управління економічною безпекою підприємства,

як і сама економічна безпека підприємства, повинні розглядатися керівниками підприємств як динамічний процес, і ні в якому разі не статичне явище. При цьому діяльність служби економічної безпеки, її структура, методи роботи повинні визначатися особливостями самої фірми чи підприємства та зовнішнього середовища, з яким вони взаємодіють. Головне в роботі служби економічної безпеки повинно ґрунтуватися на превентивній моделі, тобто з попереджуванням. Якщо ж вплив загрози неможливо попередити, тоді необхідно мінімізувати заповідні збитки при допомозі моделі активного реагування. Потрібно на результатах проведених робіт удосконалити і виправити методи попереджувальних заходів для того, щоб запобігти збиткам в майбутньому, тому що попередити негативні прояви набагато легше, ніж боротися з їх наслідками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : [монографія] / О. І. Барановський / Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Горячева К. С. Механизм управления финансовой безопасностью предприятия : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.
4. Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления / Т. Ю. Загорельская // Наук. праці ДНТУ. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. Вип. 103-4. – С. 215-218.
5. Палехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятия / Р. С. Палехин. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
6. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.
7. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року № 964 - IV // ЗЗУ. – 2003. – № 8. – С. 55.
8. Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2007. – № 11. – С. 7-18.